

Bir Sanat Eseri Olarak Yaşamın Anlamı

The Meaning of Life as a Work of Art

Adnan Esenyel¹

¹Dr. Öğr. Üyesi, Düzce Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü,
Düzce, Türkiye

ORCID: A.E. 0000-0001-8089-3459

Sorumlu yazar/Corresponding author:
Adnan Esenyel,
Düzce Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi
Felsefe Bölümü, Düzce, Türkiye
E-mail/E-posta: adnanesenyel@duzce.edu.tr

Başvuru/Submitted: 10.04.2019
Revizyon Talebi/Revision Requested:
17.04.2019
Son Revizyon/Last Revision Received:
24.04.2019
Kabul/Accepted: 02.05.2019

Atıf/Citation:
Esenyel, Adnan. "Bir Sanat Eseri Olarak Yaşamın
Anlamı." *Felsefe Arkivi* 50 (2019): 65-77.
<https://doi.org/10.26650/arcp2019-589763>

ÖZET

Dünyanın insan için yaşanacak bir mekân haline gelmesi her ne kadar bilimsel bakış açısına çok şey borçlu olsa da, bu mekânın anlamla doldurulması kısaca bir ev/yuva haline gelmesi insanın esasen yaşama sanatsal bir ilişki içerisinde bulunması ile mümkün olmuştur. Bu mekânın insana bir şey ifade edebilmesi için ihtiyaç duyulan anlam ancak dilin kurgusal gücü ile dünyaya sokulabilir. Kendi başına anlamsız, kayıtsız ve nötr olan varoluş sadece bir anlamlandırma edimi ile kazandığı özellik sayesinde insanoğlunun çıkmaya cüret ettiği bir sahne haline gelebilir. Aydınlanmanın sembolize ettiği teorik bakış açısının gözden kaçırıldığı bu durum sebebiyle insanın yaşama girdiği ilişki Nietzsche'nin de dile getirdiği gibi temelden tahrip edilmiştir. Günümüzde kültür ve uygarlığın lokomotifine haline gelen bilimsel ve teknolojik perspektif, yaşamın anlamı sorusuyla bağını çoktan koparmış ve onun önemini yok sayma noktasına gelmiştir. Diğer taraftan sanatsal bakışın sahip olduğu avantaj, kendi doğal işleyişi gereği, gerçekliği kurgu aracılığıyla dönüştürme kapasitesinde ortaya çıkar. Dolayısıyla sanat, belki de varoluşun özsel kayıtsızlığı karşısında yitip gitmemek için insanın anlam yaratımına katkı sağlayan en önemli başarılarından birisini meydana getirir.

Anahtar Kelimeler: Yaşamın anlamı, sanat, bilim, Nietzsche

ABSTRACT

Despite the fact that in order to become a liveable space for humankind the world owes many things to the scientific point of view, to fill that space with meaning so that it can be our home, is only possible due to the aesthetic relation which man establishes with life. The meaning which is required so that man could make sense of this space can only be brought into this world through the fictional strength of language. Existence which in itself alone is meaningless, indifferent and neutral can only become a stage where humanity dares to appear, thanks to the attributes that it gains through the act of making sense. By overlooking that point the theoretical approach which is symbolized by the Enlightenment destroys according to Nietzsche the basics of the relation between man and life. Today the scientific and technological Perspective which have become the forces of our culture and civilization have already withdrawn themselves from the question of the meaning of life to the point of ignoring its importance. On the other side, due to its natural mechanism, the advantage which the artistic approach possesses comes from the capacity to transform the reality through fiction. Hence, art is maybe one of the most important accomplishments which contributes to the creation of meaning so that man won't perish against this essential indifference of existence.

Keywords: The Meaning of Life, art, science, Nietzsche

1. Giriş: Yaşamın Anlamı Sorusunun Önceliği

Kaçınılmaz bir şekilde her bir insan için en önemli sorulardan birisini meydana getiren yaşamın anlamı sorusu, doğal olarak aynı zamanda insanın yeryüzündeki tüm başarılarının ve de başarısızlıklarının kaynağı olacak şekilde sanat, din, felsefe ve bilim gibi varoluş perspektiflerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Sayılan tüm bu etkinlikler esasen yaşamla girilen bir *anlamlandırma* ilişkisinin sonucu olarak uygarlık tarihinin taşıyıcı direkleri haline gelmişler ve böylece insanın bu evrende bir *yuvaya* sahip olmasını mümkün kılmışlardır. Dolayısıyla, insanın varlık alanındaki biricikliğini, değerini ve de önemini gündeme getiren yaşamın anlamı sorusu, insanın eşsiz ve ayırt edici varoluşunun temelini teşkil eder. Dahası, insanın yeryüzündeki geçici konaklamasının nasıl bir şekil alacağı ve bu konaklamamanın neye benzeyeceği tam da bu soruya verilecek yanıtı bağlıdır. Öyleyse insanoğlunun ortaya koyduğu tüm kültürel ürünler, değerler ve başarılar sadece yaşamla kurulmak istenen bu *anlamsal düzeydeki* ilişki uğruna vardır. Burada herhangi bir istisnaya rastlamak oldukça zordur. Çünkü insanlığın tarih boyunca tüm yapıp ettikleri ya zaten gelenek tarafından kurulmuş olan bu ilişkiden kaynaklanmış ya da bu ilişkiye yeni bir yönelim vermek adına ortaya konulmuştur. Bu sebeple, söz konusu edilen bu ilişkinin kurulabilmesi daha ilk başta anlam sorusunun sorulabilmesine bağlıdır. Bu soru böylece tüm etkinlik alanları için bir çıkış noktası meydana getirir. Bu gerçeği çok çarpıcı bir biçimde dile getiren Nietzsche'ye göre temel mesele insan varoluşu için bir gerekçe ya da bir haklılandırma sunmaktır¹ ve açıktır ki bu haklılandırma esas olarak insan varoluşu için bir anlamın, amacın ve değerlerin sürülmesini gerektirir. Çünkü ancak böylesi bir *amaç ve anlam* gerçek anlamda var olmayı, var olmama karşısında tercih ediyor oluşumuzu haklı kılabilir. Amaç ve anlamın yoksunluğunda var olmak, sadece bir yükü zorunlu olarak taşımaktan ibaret olur. Tam da bu sebeple Nietzsche'ye göre bu varoluşsal amacın ve anlamın yitirilmesi, insanlığı eşi benzeri görülmemiş bir krizle karşı karşıya bırakır. Dolayısıyla insan ile yaşam arasındaki ilişkinin sağlam bir temelden hareketle tesis edilmesi son derece önemlidir. Dahası, bu ilişki uğruna var olan sanat, felsefe ve bilim gibi etkinlikler bir yandan bu ilişkiyi sağlıklı bir şekilde tesis etme potansiyeline sahipken, diğer taraftan Nietzsche'nin vurguladığı gibi bu ilişkiyi daha en başından beri tahrip etme ve yozlaştırma olanağı da sergilerler. Hatta Nietzsche açısından sanat ve bilim, bir bakıma bu ilişkinin tesis edilme tarzının iki zıt kutbu olarak insanın yeryüzündeki kaderini belirleme gücüne sahiptir.

Fakat aşikâr olan önemine rağmen bu soru, günümüzde o kadar sıradan bir biçime bürünmüştür ki, onun hakkında konuşmak ve akıl yürütmek çoğu zaman entelektüel kapasitenin boşa harcanması olarak değerlendirilir. Çağdaş felsefe tartışmaları bu konuyu çoğu zaman bir problem olarak bile ele almaz. Yaşamın anlamı sorusu, bu anlamda adeta Heidegger'in varlığın anlamı sorusunda tespit ettiği unutulmuşluğu ve kayıtsızlığı aklımıza getirir.² Böylece ona ilişkin soru sormanın *lüzumsuz ve demode* kabul edildiği bir dönemi yaşamaktayız. Öyle ki bu soru ciddiye alınmadığı gibi çoğu zaman da, aşılması gereken bir "dil problemi" veya "metafiziksel sorgulama" olarak yorumlanır. Örneğin analitik felsefe geleneği, yaşamın anlamı sorusunun

1 Friedrich Nietzsche, *Also Sprach Zarathustra*, Kritische Studienausgabe Band IV, hersg. von Giorgio Colli und Mazzino Montinari, (München: Deutscher Taschenbuch Verlag de Gruyter GmbH & Co. KG 1999), I *Zarathustra's Vorrede* 3.

2 Martin Heidegger, *Sein und Zeit* (Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 2006), 2.

özünde dilin yanlış bir şekilde kullanılmasından kaynaklanan saçma ve anlamsız bir soru olduğunu savunur. Bu haliyle o meşru bir soru olamaz, o ancak dilin yapısını ve gramerini kendi emelleri için manipüle eden *sabte* bir sorudur. Bu yüzden dilin yanlış bir kullanımına karşılık gelen diğer tüm metafiziksel sorular gibi tedavülünden kaldırılmalıdır. Kıta Avrupa geleneği içinde de durum farklı değildir.³ Postmodern düşünürler yaşamın anlamı sorusunun, aradığı objektif hedef yüzünden “üst anlatıların” bir örneği olarak görülebileceğini ve bu sebeple “bu sorunun” aslında aşılması gereken bir modernizm taşıdığını ileri sürerler. Derrida gibi postyapısalcılar ise, her bir kavramın sahip olduğu sürekli olarak *ertelenen* sonsuz sayıdaki anlam bağlamı dışında (yani metnin dışında) başka hiçbir şeyin bulunmadığı görüşündedirler. O halde yaşamın anlamı sorusunun ulaşmak istediği yanıt her seferinde sonsuzca *ötelenecek* ve böylece sorunun kendisi hiçbir zaman *elde edilemeyecek* olan yanıtla ilişkin nafil bir arayışa dönüşecektir. Postyapısalcı düşünceye göre mevcudiyet metafiziğinin bir kalıntısı olan bu anlam arayışı o halde tümüyle terk edilmelidir. Böylece yaşamın anlamına ilişkin sorunun, neredeyse tüm çağdaş felsefi tutumlar tarafından genellikle dışlandığını görmekteyiz.

Ancak kişi, hayatının her noktasında *anamlı olan bir bağlam* içerisinde yaşıyor olduğu için, çoğu zaman sormaya cesaret edemediği bu soruya ilişkin sahip olduğu örtük yanıt onun tüm bir yaşam deneyimini ve algısını baştan sona belirlemeye devam etmektedir. Bu belirlenime rağmen yaşamın anlamı sorusu çok az kişi tarafından gerçek manada üstlenilir. Modern birey onu ya dinin otoritesine ya tüketim düzeninin hegemonyasına ya da geleneğin yüzeysel ahlakına terk eder ve böylece sorunun onun için ve onun adına yanıtlanmasına müsaade eder. Oysa tam da kim olduğumuza, ne yaptığımıza yön veren bir pusula görevi gören bu sorunun yanıtını başkalarına teslim edişimiz ve ona ilişkin bireysel bir *sorumluluk* üstlenmeyişimiz Nietzsche'nin deyişi ile bir *dekadans*, yani yozlaşma belirtisidir. Başka bir deyişle bu durum, kişinin anlam sorusu karşısında sergilediği çaresizliğin ve güçsüzlüğün bir göstergesidir. Yaşamın anlamı ve varoluşun amacı sorusunun görmezden gelinmesi ya da bir kenara itilmesi ile birlikte; *varoluşun* ve *yaşamın* kendisi birey için yabancılaştırıcı bir sürece dönüşür. Yaşamı meydana getiren eylemlerin ve seçimlerin nihai olarak ne uğruna yapıldığının *belirsiz* bırakılması, bu eylem ve seçimlerle gerçek anlamda özdeşleşebilmenin ve onları hakiki bir biçimde benimseyebilmenin önüne geçer. Bu yabancılaşma, Nietzsche gibi düşünürlerin dikkat çektiği nihilizm yaşantısı ile en üst noktaya ulaşır. Yaşamın anlamına ve amacına ilişkin sorunun başka kişi ve kurumlara devredilmesi ise problemi çözmek yerine daha da derinleştirir. Çünkü bu devir ile beraber yaşamın kendisine hakiki bir şekilde değil fakat sadece bir takım ideolojilere yapılan *ezbere* referanslarla yaklaşılır. Böylece kişi, gerçekte ne anlama geldiği belli olmayan bir takım kavramsal şemalara uyarak yaşamaya çalışır. Ancak bu sözler ve buyruklar da esasen kişinin *kendi sözü* olmadığı için onun üzerindeki güçlerini kaybetmeye mahkûm olurlar. Bunun sonucu olarak geriye kalan şey; bireyin anlam arayışı ile yaşamın bu arayışa gösterdiği ezici sessizlik ve kayıtsızlıktır. Camus'nün, bu deneyimden hareketle dile getirdiği gibi böylesi bir uyumsuzluğun yol açtığı en temel felsefi soru herhalde intihar edip etmemektir.⁴

3 David West. *An Introduction to Continental Philosophy*,(Cambridge:Polity Press, 1996), 190.

4 Albert Camus, *Sisyphos Söyleni*, Çev. Tahsin Yücel. (İstanbul: Adam Yayınları, 1988), 13.

Nietzsche bu bakımdan, bugün kültür dünyasının kendisini yasladığı anlam bağlamının, köken itibarı ile *mythostan* (yani estetik bir perspektiften) kendisini koparan ve *logosta* temellenen bir bilimsel-teorik bakış (yani mantıksal-rasyonel bir perspektif) tarafından sağlandığı görüşündedir.⁵ Ona göre bugün “varoluşun değeri ve anlamı sorusunun” görmezden gelinmesinin temel sebeplerinden birisi; insanın yaşamla artık estetik bir ilişki yerine son derece teorik ve rasyonel bir bağlantı içerisinde bulunmasıdır. Oysa ona göre teorik bir çerçeveden yaşamın anlamı sorusunu sağlıklı ve de olumlu bir şekilde yanıtlamak mümkün değildir. Tarihsel durumun kendisini haklı çıkardığını düşünen Nietzsche, Aydınlanma sonrası dönemde batı uygarlığının kendisini varoluşsal bir kriz içerisinde bulduğunu ve *anlamsal* düzeyde pusulasını ve böylece gideceği yönü de yitirdiğini ileri sürer.⁶ Tam da bu noktada söz konusu edilmesi gereken soru; akıl (*logos*) temelli bir yaşamsal bağlantının anlam problemi karşısında neden başarısız olduğudur. Aynı şekilde yaşamla kurulacak estetik bir ilişkinin hangi açılardan akılcı yaklaşıma oranla daha başarılı olabileceği tartışılmalıdır. Tabii tüm bu tartışmalar, temelde yaşamın anlamı sorusunun esasen neyi sorduğunu ve nasıl bir cevap elde etmeyi umduğunu anlamayı amaçlar. Mevcut çalışma, yaşamın anlamı sorusu bağlamında ortaya konulan estetik temelli ve teorik bakışlı yaklaşımları, Nietzsche’nin değerlendirmelerini de hesaba katarak karşılaştırmayı ve böylece söz konusu edilen problemi bir nebze de olsa aydınlatmayı hedeflemektedir.

2. Teorik/Bilimsel Perspektif ve Yaşamın Anlamı

Bilimsel-teknolojik bir çerçeveden beslenen çağımız bir ikililik tarafından belirlenmiştir. Bilim bir yandan kendimize, dünyamıza, evrene ilişkin konunun uzmanları haricinde takip edilmesi oldukça güç olan çok sayıda yeni teorik bilgi sunmaktadır. Böylece bir bütün olarak evrenin nasıl işlediğine dair bilginin muazzam derecede arttığı rahatlıkla söylenebilir. Örneğin milyonlarca ışık yılı uzaklıktaki bir yıldızın etrafında dönen gezegenlerin yapısına ya da atom çekirdeğinin bileşenleri olan proton ve nötronu meydana getiren kuarkların sergilediği özelliklere ilişkin bilgiler sunan bilim, inanılmaz bir gelişim ve atılım içindedir. Böylece bilimsel perspektif vasıtasıyla, evrenin nasıl ve hangi yasalarla işlediği büyük oranda keşfedilmiştir. Ancak diğer taraftan, bir bütün olarak bu evrenin, yaşamın, kısaca varoluşun nasıl bir anlam/değer taşıdığı ve insanoğlu için ne ifade etmesi gerektiği konusunda bilim bizleri tam bir karanlık içerisinde bırakmaktadır. Bu, ironik bir durum meydana getirirse de, aslında oldukça anlaşılırdır. Neticede bilimsel bakış, işleyişine uygun olarak kendisini sadece *olgu durumları* ile sınırlar ve *yaşamın değeri* ile *anlamı* meselesine tümüyle ilgisiz ve yabancı kalır. Anlam dediğimiz şey olgular ve nesnelere ilgili değil, fakat sadece dil ile ilgili bir mesele olarak değerlendirilir ve tam da bu yüzden hayatın anlamına ilişkin soru bu olgusal perspektifi tarafından saçma bir soru olarak görünür.⁷ Olgularla iş gören ve sadece olgular arasındaki ilişkiyi niceliksel bir şekilde bize sunan bilimin “anlamla” bir bağlantısının olmaması doğaldır. David Hume’un da vurguladığı üzere olgudan *değere* bir geçiş

5 Friedrich Nietzsche, *Die Geburt der Tragödie*, Kritische Studienausgabe Band I, hersg. von Giorgio Colli undazzino Montinari, (München: Deutscher Taschenbuch Verlag de Gruyter GmbH & Co. KG 1999), 15. Bölüm.

6 Friedrich Nietzsche, *Die fihliche Wissenschaft*, Kritische Studienausgabe Band III, hersg. von Giorgio Colli undazzino Montinari, (München: Deutscher Taschenbuch Verlag de Gruyter GmbH & Co. KG 1999), 125. Bölüm.

7 Terry Eagleton, *The Meaning of Life: A Very Short Introduction*, (Oxford: Oxford University Press 2007), 1.

yapmak ve böylece olandan *olması gerekeni* çıkarsamak meşru bir akıl yürütme değildir.⁸ Bilimsel bakış içerisinde olgular; bir anlam/değer perspektifinde dile gelmeyen ve sadece gözlemlenebilecek olan bir takım matematiksel/istatistiksel ifadelerden ibarettir. Kendini sadece “nasıl?” sorusunun *betimsel* düzeyine hapseden ve böylece olguların *niceliksel* olarak birbirine *nasıl* bağlandıklarını göstermekle ilgilenen bilimsel tutum *logosu*, yani kavramsal ve mantıksal akıl yürütme çerçevesini kesinlikle terk etmeyerek “niye?” ya da “ne uğruna” sorusunun taşıdığı *amaçlılık* ve *anlam* düzeyini hiçbir zaman gündeme getirmez ve böylece tüm bir varlık alanının esasen niye var olması gerektiği ile ilgili açıkça *estetik bir* temele sahip olabilecek sorunun muhatabı olmaz.

Bilimsel tutum ve bakışın kutsandığı ve çoğu zaman yegâne otorite olarak görüldüğü günümüzde, yaşamın anlamı sorusu böylece tümüyle terk edilir. Nietzsche'nin de tespit ettiği gibi; bilimsel ve teorik bakışın giderek değer kazanması ile insanın kendisini daha derin bir varoluşsal kriz içerisinde bulması olgusu el ele gider. Özellikle Aydınlanma döneminden itibaren bilimsel tutumun, pozitivizm kisvesi altında gözlem konusu olmayan her türden öğretiyi itibarsızlaştırması ile birlikte; aşkın, evrensel ve mutlak bir anlam referansından tümüyle mahrum edilen birey, kendisini çoğu zaman kaba bir rasyonalitenin eşlik ettiği nihilistik bir yaşantıya ya da postmodern bir “ne olsa gider” (*anything goes*) anlayışına kaptırır. Aslında nihilizm tecrübesi ve “ne olsa gider” anlayışı kökten bir biçimde birbirlerine bağlıdır. Çünkü sadece evrensel bir anlam referansına ilişkin inancını kaybeden birisi “ne olsa gider” diyebilir. Bu yaklaşım bir çözüm olmaktan ziyade varoluşsal bir krize işaret eder. Kişi sahip olduğu onca bilgiye rağmen, bu bilgi yığını ile yaşantısına nasıl bir yönelim vereceğini bilemez hale gelir. Nietzsche'nin deyişi ile modern birey, yürüyen bir ansiklopediye dönüşmüştür ama buna rağmen nasıl yaşaması gerektiğini bilemez haldedir.⁹ Böylece bireyin anlam ve değer sorusuna kendi *doğası* gereği ilgisiz kalan bilimsel yaklaşım, diğer taraftan evrensel bir anlam arayışını da baltalamak suretiyle, sunduğu onca olgusal malumata rağmen paradoksal bir şekilde *anlama duyulan ihtiyacı* daha da körükler.¹⁰ Kendi varoluşu için bir amaç arayan, yaşamın getirdiği zorlukları ve çekilen acıları bir biçimde de olsa anlamlandırmak isteyen birey adeta bir çıkmaz içerisinde. Bu varoluşsal aciliyet içinde bilimden beklediğini bulamayan kişi için yegâne seçenek ya kapitalizmin getirdiği tüketim hazzına teslim olmak ya da yeterli sermaye gelişiminin olmadığı yerlerde olduğu gibi, yeni baştan radikal düzeyde bir takım *aşkın* öğretilere yönelmektir. Peki, anlam sorusu söz konusu olduğunda bilimden medet ummayı çoktan bırakmış olan kültür dünyası bu paradoksal duruma kendisini nasıl düşürmüştür?

Nietzsche'ye göre Sokratik bir iddia, kültürün tümüyle *mythostan* kopmasına ve *logosa* geçmesine sebep olmuştur. Onunla beraber Yunan felsefesi *mitolojik* perspektiften ayrılarak *logos* yani *akıl* ve *mantık* temeline yerleşmiştir. Dahası bilimselliğin kutsanması ve mantığın,

8 David Hume, *A Treatise of Human Nature*, Vol.1, ed. by David Fate Norton & Mary J. Norton, (Oxford: Oxford University Press, 2011), 302.

9 Friedrich Nietzsche, *Vom Nutzen und Nachteil der Historie für das Leben*, Kritische Studienausgabe Band I, hersg. von Giorgio Colli undazzino Montinari, (München: Deutscher Taschenbuch Verlag de Gruyter GmbH & Co. KG 1999), 3. Bölüm.

10 Friedrich Nietzsche, *Zur Genealogie der Moral*, Kritische Studienausgabe Band V, hersg. von Giorgio Colli undazzino Montinari, (München: Deutscher Taschenbuch Verlag de Gruyter GmbH & Co. KG 1999), 25. Bölüm.

rasyonaltinin yüceltilmesi, kısaca kültürel zeminin *logos*la doldurulması- ki bu durum Platon'dan beri felsefeye ve ondan kopan bilimlere de yön vermiştir- özellikle Aydınlanma döneminden itibaren varoluşun değeri konusunda insanı temel bir çıkmazla (nihilizmle) karşı karşıya bırakır. Bu çıkmazın temelinde ise Sokratik bir iddia yer almaktadır. Peki, bu iddia nedir? Sokrates'e göre insan *bilinçli bilme* vasıtasıyla varoluşun en derin hakikatlerine erişebilir ve akli temel aralık bilinmedik hiçbir şey bırakmadan kozmosu tüm çıplaklığı ile aydınlatılabilir.¹¹ Sokrates tragedyanın akıl dışı, sezgisel, içgüdüsel yönelimini ve bilmesini saf dışı bırakarak ve böylece aslında *mitik* ve *estetik* anlatımın da sonunu getirerek kavramsal, bilinçli, mantıksal bilmeyi ön plana çıkarmıştır. Sokrates kendi konularında uzman olduğu kabul edilen kişilerle yaptığı konuşmalarda aslında hiç kimsenin söz konusu edilen meselelerde *bilinçli* ve kavramsal bir bilme sergilemediğini, tam tersine herkesin yalnızca *içgüdüsel* bir şekilde yaşadığını dehşetle fark etmiştir.¹² Sokrates, *kavramsal bir bilgisizlik* içinde geçen böylesi bir hayatın yaşanmaya değer olmadığını ve düzeltilmesi gerektiğini ileri sürer. Ona göre hayatımıza yön veren *adalet, güzel, iyi, doğruluk* gibi kavramların gerçekten ne anlama geldiğini “bilmeden” yaşamak “karanlık bir mağarada geçen” erdemsiz ve kıymetsiz bir varoluşa karşılık gelir. Adaletin bilgisine sahip olmadan adil, iyinin bilgisine sahip olmadan iyi olunamayacağını ileri süren Sokrates bu sebeple ahlaki bir yaşamın kavramsal bilmeyi şart koştuğunu düşünür. Tam da bu yüzden Sokrates meşhur bilgi=erdem=mutluluk formülünü ileri sürer.¹³ Sokrates diyalektik yöntemi kullanarak bilinçli bir bilmeye bu kavramların ezeli-ebedi anlamlarına ulaşabileceğini ve böylece bu *içgüdüsel* var olma halini düzelterek bilmeyi düşünür. Nietzsche'ye göre kavramların hakiki anlamlarına *logos* vasıtasıyla ulaşabileceği yanılgısına kapılan Sokrates, en nihayetinde yaşamın olumsuzlanmasına gidecek yıkıcı bir süreci başlatacaktır. Dahası akla duyduğu sonsuz güven ile elde edeceği kavramsal bilme sayesinde varoluşu en derin noktasına kadar çözümleyebileceğini ileri süren Sokrates, Nietzsche'nin İskenderiye kültürü adını verdiği yaşam biçiminin kültür dünyasına egemen olmasına ön ayak olmuştur. Böylece Sokratik iddia neticesinde yaşamın anlamının *akledilebileceği* ve keşfedilebileceği kuruntusu doğmuştur. Kültür dünyasının rol modeli haline gelen bu *teorik* bakış açısı, kavramsal bilmenin kuruntusuna kapılarak varoluşun yapısını çözümleme faaliyetine girişmiştir. Bu süreç aklın adeta kutsandığı ve yegâne otorite haline geldiği 17. ve 18. yüzyıldan itibaren zirveye ulaşarak bilimlerin; varoluşun belli bir bölgesini kendi araştırma sahasına çevirmesi ile felsefeden kopmasına yol açmıştır.

Oysa Nietzsche'ye göre Sokrates'in iddialarına rağmen varoluşun kendisi her türden mantıksal, kavramsal açıklamaya direnmektedir. Dikkatli bir gözlem bize şunu fark ettirecektir: Yaşamın özüne ilişkin tüm kavramsal gönderimler aslında yaşamın kendisine değil fakat *yaşam ötesi* bir yapıya gönderimde bulunmaktadır. Nietzsche'nin deyişi ile kavramlar neticede algılarımızın mezar odaları olarak¹⁴ yaşamın oluşunu, akışkanlığını, çelişkisini, yitip gidişini ve

11 Friedrich Nietzsche, *Die Geburt der Tragödie*, 15. Bölüm.

12 Plato, “Apology”, in *Plato: Complete Works*, ed. by John M. Cooper, trans. by G.M.A. Grube, (Indianapolis: Hackett Publishing Company, 1997), 21c-22e.

13 Friedrich Nietzsche, *Die Geburt der Tragödie*, 12. Bölüm.

14 Friedrich Nietzsche, *Über Wahrheit und Lüge im Aussermoralischen Sinne*, in *Kritische Studienausgabe Band I*, hersg. von Giorgio Colli und Mazzino Montinari, (München: Deutscher Taschenbuch Verlag de Gruyter GmbH & Co. KG 1999) 1. Kısım.

özünde anlamsız ve kavranamaz yapısını görmezden gelerek onu adeta “yaşam karşıtı”, yani ölü bir şeye dönüştürür. Dolayısıyla yaşam ile ilgili olarak her kavram yaşam karşıtı bir duranlığı, kalıcılığı, mutlaklığı gündeme getirir. Örneğin yaşamın içgüdüsel işleyişine tahammül edemeyen Sokrates’in, bilgisine sahip olmaya çabaladığı kavramların bu dünyada bir karşılığının olmaması kayda değerdir. Tam da bu yüzden Sokrates’in gözünde *yaşam dünyası* sadece bu kavramların (ideaların) soluk ve kıymetsiz görünüşlerinin bulunduğu bir mekândan ibarettir. Başka deyişle “kavram” dediğimiz şey aslında yaşamın, bir *yaşam* olmasına izin vermez. Bunu fark eden Platon; görünüşler dünyasının kendi içinde tutarlı, mantıklı, rasyonel bir yanının olmadığını idrak ederek ona ilişkin rasyonel bir temellendirme sunabilmek için bir kavramlar (idealar) dünyası tesis eder ve *kavramlar dünyasını, yaşam dünyasından ayırır*.¹⁵ Böylece Platon bize *logosun*, aklın ya da teorik bakışın; yaşamı kendi asli özellikleri içinde kalarak anlamlandırmaktan aciz olduğunu ima ederek, *kavramsal bilmenin* yaşam karşıtı bir nitelik barındırdığını gösterir. Dahası Nietzsche açısından, yaşam tam da kavramsallaştırılmaya direndiği için Sokrates ve Platon’un gözünde *kıymetsiz* olmak durumundadır.

İşte bu sebeple Nietzsche’ye göre Sokratik tutum; ezeli-ebedi hakikati ve varoluşun anlamını keşfetmek için çıktığı uzun yolcululuğun sonunda, insanlığı paradoksal bir şekilde nihilizmin bağrına taşımıştır. Varoluşun, akıl vasıtasıyla keşfedilebilecek genel-geçer ve zorunlu hakikatlere sahip olduğu varsayımı ile hareket eden batı felsefesi ironik bir biçimde, tam da örtük olarak bu varsayım ile iş gören doğa bilimlerinin yükselişi neticesinde kendi sonunu hazırlamıştır. Esasında felsefenin rasyonel hakikat arayışında köklenen “pozitif” bilimler, felsefeden ayrılarak bağımsız birer etkinlik haline gelseler de farklı bir kılık ve yöntem altında aynı arayışı sürdürürler. Dahası bilimler, doğanın farklı bölgelerinde uzmanlaşmaya giderek aydınlanma dönemi ile birlikte deney ve gözleme yaptıkları vurgu neticesinde felsefenin duyuüstü hakikat arayışına son ve öldürücü darbeyi indirmişlerdir. Gücünü felsefi bir varsayımdan alan doğa bilimleri, böylece tam da felsefenin metafiziksel anlam arayışını sonlandıracak birer etkinlik haline gelmişlerdir. Teorik yaklaşım o halde tıpkı *Ouroborosta* olduğu gibi kendi kuyruğunu yiyen bir yılan dönüşmüş haldedir. Nietzsche’nin deyişiyle, kavramsal bilmenin eskiden beri sahip olduğu güven ve iyimserlik; *teorik yaklaşım* kendi kuyruğunu ısırp döngü tamamlandığında yerini bir kötümserliğe ve nihilizme bırakır.¹⁶ Böylece bilim, bugün sahip olduğu “kendini salt olgularla sınırlayan” ve “anlam ile değer sorusuna yabancı kalan” yapısına bürünür. Nietzsche’ye göre bilimin yaslandığı bu teorik süreç, sonunda kendisini bir çıkmaza sürükleyerek yaşamın anlamı sorusuna yabancılaştırır ve başlangıçtaki kuruntusuna ve iyimserliğine karşıt olarak özünde sahip olduğu ve fakat gizlediği kötümserliğini ve nihilist tavrını dışarı vurur. Bu durum en iyi şekilde, bilimin bugün bıkıp usanmadan dile getirdiği şu ifadede görülebilir: “İnsan varoluşunun özel bir amacı veya yüce bir anlamı yoktur. O doğanın ve evrim sürecinin sıradan bir uzantısıdır”. Böylece bilimsel perspektif zaten köken itibarıyla nihilist olmak durumunda kalır. Anlamın bulunmadığı salt olgusal bir perspektiften hareketle iş gören bilimsel yaklaşım böylece insanın

15 Plato, “Phaedo”, in *Plato: Complete Works*, ed. by John M. Cooper, trans. by G.M.A. Grube, (Indianapolis: Hackett Publishing Company, 1997), 78b-79d.

16 Friedrich Nietzsche, *Die Geburt der Tragödie*, 15. Bölüm.

dünyadaki bulunuşunu *anlamlandırmaktan* olabildiğince uzaktır. Batı felsefesinin ve onun hakikat arayışında filizlenen bilimlerin, *anlam sorusu* ile ilgili olarak bu açık başarısızlığından, bir alternatif olarak estetik bakış açısına geçmeden önce, teorik bakışın sergilediği başarısızlığının esas nedenine, yani Sokratik iddiayı bir kuruntu ve illüzyona çeviren şeye göz atmak gerekir. Çünkü ancak bu başarısızlığın temelinde yatan öge açık hale geldiğinde, sanatsal perspektife giden yol bizim için görünür olacaktır.

3. Yaşam ve Anlam

Yaşamın anlamı sorusu çoğu zaman, yaşamın kendi başına, yani insandan bağımsız şekilde sahip olduğu bir anlamın varlığını örtük olarak ima eder. Bir hakikat ve anlam arayışı olarak gelişen 2500 yıllık Batı felsefe geleneğinin de, varoluşun ya da yaşamın kendi başına (yani insandan ontolojik ve epistemolojik bakımdan bağımsız olarak) sahip olduğu bir değer ya da anlamın peşinde olması, bu varsayımı oldukça pekiştirmiştir. Oysa bu varsayım ile ilişkin yapılacak bir sorgulama, durumun hiç de öyle olmayabileceğini gösterebilir. Her şeyden önce anlamın varlığı, bir *dile* gereksinim duyar. Anlam dediğimiz şey ancak dilsel bir düzeyde ortaya çıkar ve bu sebeple yaşam da esasen insanın varlıkla girdiği özünde *dilsel* olan bir ilişki içerisinde anlam, amaç ve değer kazanır. Tam da buna benzer bir sebepten dolayı örneğin Nietzsche, insanı tanımlarken ona “varoluşa *değer biçen* varlık” adını verir. Çünkü insanın, dil aracılığıyla sağladığı bakış açısı, varoluşu sadece “kaba bir varoluş” olmaktan çıkararak ona bir şekil, yönelim, kısaca anlam kazandırır.¹⁷ İnsanın *değer biçmesi* sayesinde varoluş bir *değer* kazanır, aksi halde Nietzsche’nin deyişi ile varoluşun çekirdeği tümüyle kof çıkar.¹⁸ Bu kazanımı sağlayan bizatihi dil olmasına rağmen, *rasyonel bir zeminden* hareketle icra edilen felsefe kendi tarihi boyunca genel olarak bir şekilde varoluşun kendi başına sahip olduğu gizli anlamı keşfetmeye ve dile getirmeye çalışarak, dil ve anlam arasındaki ilişkiyi de böylece ters yüz eder. Oysa anlam denilen şey, dışarıda insandan ve onun dilinden bağımsız bir şekilde var olmaktan çok insanın yaşamla kurduğu bu dilsel ilişkisellikten doğar. Bu sebeple varoluşun bütünsel değerine ya da değersizliğine ilişkin objektif ve rasyonel bir yargıda bulunmak esasen bu ilişkinin tek taraflı terk edildiğini ima eder. Oysa böylesi bir eylem, zaten sadece bu dilsel ilişkiyle *var olabilen* kişi için pek de mümkün değildir. Yaşam böylece hep *bir perspektiften*, hem de son derece dar, kısıtlı, tarihsel, dilsel ve de taraflı olan bir perspektiften hareketle anlam kazanır. Her şeyden önce insan bu ilişkiselliği aşacak tanrısal bir göze sahip değildir. Yani kişinin, kendi varoluşunun dışına çıkıp onu karşısına alarak nesneleştirilmesi mümkün olmadığı gibi tam tersine *yaşadığı* her an ona maruz kalmak durumundadır. Yaşamın bütününe ilişkin “kavram” teriminde ima edilen *kavrama*, insan bir bakıma yaşamın hem nesnesi hem de öznesi olduğu için bir imkânsızlığa işaret eder. Çünkü her kavram; elde ya da zihinde tutulacak salt bir nesneye karşılık gelir. Açıktır ki yaşam bizzat nesneleştirmenin kendisini mümkün kılan taraflardan biri olarak böylesi *salt bir kavramsal nesne* olmaya direnir Durum böyle olduğuna göre varoluşun kendisini nesnelleştirmek, ona mesafe alabilmek ve onu kavramsal bir şemaya göre yargulamak ve değerlendirmek olanaklı da değildir.

17 Friedrich Nietzsche, *Zur Genealogie der Moral*, II, 8.

18 Friedrich Nietzsche, *Also Sprach Zarathustra*, I, Vom tausend und Einem Ziele.

Bu bağlamda Nietzsche'nin de ima ettiği üzere anlam, keşfedilecek sır dolu bir hakikat gibi varoluşun en gizli yerlerine saklanmış bir öge değildir. O halde yaşamın bütünsel, evrensel değeri ve anlamı hiçbir şekilde *akledilemez*. Çünkü zaten ortada akledilecek bir anlam da yoktur. İnsansız bir yaşam ya da varoluş doğal olarak, *insanca bir anlamdan* yoksun olmak durumundadır. Bu haliyle anlam ancak yaratılacak ve yaşama atfedilecek dilsel bir *kurgu* olarak ortaya çıkar. Anlamın sadece dilsel bir kurgu olması, Nietzsche açısından felsefenin hakikat arayışında gözden kaçırılmış bir belirlenim olarak esasen Sokratik iddiayı tam da bir kuruntuya ve illüzyona dönüştüren etmendir. Dolayısıyla Nietzsche'ye göre metafizik olarak felsefe tarihi, dilsel kurgunun bir gerçeklik arayışına dönüştürüldüğü süreç olarak da okunabilir. Nietzsche'nin benzetmesi ile söyleyecek olursak filozof önce çalılığın ardına bir şey koyup gizleyen ve sonrasında bu yaptığını unutup aynı çalılıkta aradığı şeyi bulan kişidir.¹⁹

Bu bağlamda, kavramsal bilmeye dayanan teorik bakışın yaşamın anlamı sorusu ile ilgili olarak neden başarısız olduğunu görmek zor değildir. Batı felsefesinin yukarıda söz edilen anlamsal kurguya, nesnel bir hakikat olarak yaklaşması, problemin sadece bir kolunu oluşturur. Fakat asıl sorun felsefeden kopan bilimlerin deney ve gözlemin konusu olmayan her tür bilgi iddiasını geçersiz saymasının sonucu olarak felsefenin metafizik adı altında aradığı *nesnel hakikatin* tam da bir kurgu olduğunun açığa çıkarılması ile meydana gelmiştir. Doğa bilimleri ile beraber “yaşamın anlamı sorusu” bir bakıma sahte ve geçersiz bir metafiziksel soru olarak ilan edilip tümüyle terk edildiğinde yukarıda mevzubahis edilen *Ouroboros*vari döngü tamamlanmış olur. Böylece bilimsel ve teorik bakış, önce kurguyu nesnel hakikate dönüştürüp sonra da yeniden bu hakikatin aslında bir kurgudan ibaret olduğunu itiraf ederek kendi sözde iyimserliğini bir kötümserlik ile neticelendirilmiş olur. Nietzsche'nin *Putların Alacakaranlığı*'nda kaleme aldığı “Hakiki dünya sonunda nasıl masala dönüştü?” başlıklı bölüm; yaşam ve anlam bağlantısında teorik sürecin nasıl kendi kendini yıkan bir rota izlediğini açık bir şekilde gösterir.²⁰ Burada sorun, bu bağlantının baştan sona tüm öğeleri beraber kurgusal olduğunu inkâr etmekle başlar. Nihayetinde bilimsel perspektifin kurguya ilgi gösterme konusunda gönülsüz olması ve bu yüzden temelde anlam sorusuna tümüyle yabancı kalması sebebiyle, bu soruya verilecek yanıt için alternatif bir etkinlik olarak sanatsal faaliyete ya da estetik bakış açısına yönelmek uygun olabilir. Neticede bilim, kurguyu nesnel bir gerçekliğe dönüştürme çabası içerisindeyken sanat bizatihi varoluşun gerçekliğini kurguya dönüştürüp sunan bir etkinlik olarak ortaya çıkar. Kısaca sanat kurgudan kaçmaz hatta tam tersine tümüyle ondan beslenir. Bu yüzden Nietzsche için anlam sorusunun çözümü estetik bir var olma halinde bulunur.

4. Sanatsal Perspektif ve Yaşamın Anlamı

Nietzsche için sanat, varoluşu tüm acı ve ıstıraplarına rağmen haklı çıkararak ve aslında gerçekliğe tahammül etmemize olanak veren yegâne perspektiftir.²¹ Yaşamın anlamı ve varoluşun

19 Friedrich Nietzsche, *Über Wahrheit und Lüge im Aussermoralischen Sinne*, 1. Kısım.

20 Friedrich Nietzsche, *Götzen-Dämmerung* Kritische Studienausgabe Band VI, hersg. von Giorgio Colli und Mazzino Montinari, (München: Deutscher Taschenbuch Verlag de Gruyter GmbH & Co. KG 1999), Wie die “wahre Welt” endlich zur Fabel wurde.

21 Friedrich Nietzsche, *Die fröhliche Wissenschaft*, 107. Bölüm.

değeri probleminde bilimin, tümüyle faydasız ve hatta problemi derinleştiren özelliğini gören Nietzsche bu yüzden dünya ile sanatsal bir şekilde bağ kurmaya olanak veren *mythosa* dönülmesi gerektiği görüşündendir. Böylece Nietzsche'ye göre birey, yaşamın anlamı probleminde ilişkin bir çözümü ancak yaşam ile estetik bir ilişki tesis ettiğinde bulabilir. Öyle ki sanat, tüm acılara ve trajedilere²² rağmen varoluşu haklı çıkarabilecek, anlamlandırabilecek ve beklenmedik bir şekilde kişiyi bu varoluşu kucaklamaya itecek gücü kendisinde barındırmaktadır.

Peki, sanatsal bir perspektif, varoluşun değeri ve anlamı sorusunda bilimsel ve teorik bakış açısının başaramadığını nasıl gerçekleştirebilir? Sanat hangi özelliği ile insana bir yaşam dünyası armağan edebilir? Sanatın buradaki yaklaşımı, esasen yaşamın özsel anlamsızlığı ile yüzleşip, kurgunun insan üzerinde sahip olduğu ilk baştaki görünür olan olumsuz etkisini, sunumun gücü ile olumlayıcı bir sürece dönüştürmektir. Bir başka deyişle kurgunun varlığı, sanatsal yönelimi baltalamaz ve aynı şekilde yine rasyonel bir temellendirmenin yokluğu da sanatsal faaliyeti hiçbir surette engellemez. Tam tersine sanat, kurgunun sahip olduğu yapıyı kendi anlatım gücünü arttırmak için tümüyle sahiplenir. Böylece sanatın sergilediği estetik, yani duyumsamaya dayanan bakış açısı aslında insanın yaşamla kurabileceği en verimli ilişki türünü meydana getirir. Anlam gerçekten de yaşamın ve varoluşun özsel yapısına ait keşfedilecek bir nitelik olmaktan ziyade; yaşama dayatılmak, ileri sürülmek ve yaratılmak zorunda olan *bir dilsel kurgu/yapı* ise, sanatçının icraatı burada olağanüstü bir önem kazanır. Buna göre yaşam ancak duyularımıza hitap edecek bir esere dönüştürüldüğünde, kısaca esteteze edildiğinde bir değer kazanır. Eğer anlam; evrensel ve nesnel bir hakikat değil de bir kurmacaysa ve insanın da anlam olmadan varoluşun acısına ve ıstırabına dayanması mümkün değilse, o halde sanatın en büyük başarısı, yarattığı bu kurgusal anlamın içine insanları çekecek bir *sunum/ ifade* ileri sürmesidir. Kısaca burada yaşamın anlamı adeta bir sanat eseri olarak sunulur. Öyle ki sanatçının sübjektif bakışı ve deneyimi, sunumun gücü ile evrensel bir perspektif kazanır. Böylece tekil olan tecrübe, sanat vasıtasıyla evrensel bir deneyim ve anlam olarak duyumsanır. Evrensel bir anlama *teorik olarak* bağlanmak olanaksız olsa da *estetik* bir kurgu olarak böylesi bir anlama dâhil pek ala mümkündür. Kişi aslında sanat eserinin bir kurgu olduğunu *teorik* olarak bilse dahi eserin yol açtığı *estetik* etki/haz ile tüm insanlığı bağlayan bir anlamsal düzeye dâhil olduğunu duyumsayabilir. Burada yaşamın getirdiği tüm varoluşsal sıkıntılar, sanat eseri vasıtasıyla bir nevi “evrensel olan” bir anlam katmanına dâhil edilerek insan için çekilir kılınır. Bütün mesele insana aşkın olan bir anlamın *duygusunu/istegi*ni doğurmak ve böylece yaşam ile insan arasında sağlıklı bir ilişki tesis etmekse, bu yaratılan anlamın gerçek olup olmadığı sorusu artık tümüyle lüzumsuz hale gelir.

Teorinin sözde iyimserliğine karşılık olarak sanat, varoluşun dehşeti ile yüzleşme cesareti

22 Nietzsche'ye göre Sophokles'in *Oidipus Kolonoşa* ve Aiskhylos'un *Zincire Vurulmuş Prometheus* eserleri, trajik yaşamın haklılandırılması için örnek verilebilecek iki sanatsal yaratımdır. Hem Oidipus hem de Prometheus tüm zekâlarına ve kahramanlıklarına rağmen son derecede yoğun acılara maruz kalırlar. Trajik birer kahraman olarak Oidipus ve Prometheus insanın yaşam karşısındaki çaresizliğini ve yalnızlığını simgelemektedir. Ancak tecrübe edilen bu aşıkâr acımasızlığa rağmen, tragedyada koro devreye girdiğinde Dionysosçu mit hem Oidipus'a hem de Prometheus'a bir kurtuluş sunar. Bu akıl dışı mit bir coşkunluk ve bir kendinden geçiş ile beraber; kahramanın eylemlerini ve bu eylemin tüm sonuçlarını haklı kılar. Onları *bir kader birliği* içinde bir araya getirir ve Nietzsche'nin deyişi ile herkesin ve her şeyin ortak bir kökene sahip olduğunu haykırarak bireysel acının üstesinden gelir.

gösterir. Dahası zaten *anlam yaratacak* bir *dilin* yokluğunda yaşamın kendi başına anlamsız oluşu, bu anlama ilişkin teorik bir çerçevede söylenebilecek her tür rasyonel gerekçeyi, nedeni ve açıklamayı boşa çıkartır. Öyle ki bunun sonucunda tüm acılar, sefaletler ve trajediler ve yine aynı şekilde tüm mutluluklar, kazançlar ve başarılar da bir hiç uğruna yaşanmış olur.²³ O halde burada esas mesele; varoluşa ilişkin bu acımasız belirlenime rağmen, insan istemesini bir şekilde yaşamı olumlamaya yönlendirmek olmalıdır. İşte tam da bu noktada estetik bakış açısı yaşamsal öneme sahiptir. Nietzsche'nin deyişi ile sanat, varoluşun bu dehşeti karşısında yitip gitmememizin yegâne dayanak noktasıdır.²⁴ Amaçlar ve idealler yaratmak ve bunlar *uğruna* yaşamak, varoluşun dehşetine direnebilmek için insanoğlunun tek kaçış noktasını meydana getirir. Bu amaçların ve ideallerin ontolojik açıdan bir gerçekliğinin olup olmaması ise daha önce dile getirmiş olduğumuz gibi esasen konu dışıdır, çünkü önemli olan onların ontolojik hakikati değil, fakat yaratacakları etki ile insan yaşamına olumlayıcı bir öge sunmalarıdır. Zaten bütün mesele varoluşun dehşeti karşısında nihilistik bir haletiruhiyeye mağlup olmamaksa; amaçlar koymak, idealler yaratmak ve onlar vasıtasıyla yaşam dünyasını biçimlendirmek ve böylece istenmeye değer bir yaşamın bizatihi sebebi olmak tek çıkış yolu olarak görünmektedir. Tam da bu yüzden Nietzsche'nin buradaki önerisi, insanların birer bilim adamı gibi hakikatin peşinde koşması değil fakat kendi yaşamlarının ozanı haline gelmesidir.²⁵

Teorik bakışın yapmaya gayret ettiği gibi yaşamın anlamına ilişkin bir temellendirme, gerekçe veya neden göstermeden, sanat eseri vasıtasıyla doğrudan ve adeta *buyururcasına* varoluşun kendisine ilişkin yaratılmış ve kurgulanmış bir imge ileri süren sanatçı, yaşamaya ayartan bir baştan çıkarıcı gibi insanı, sunumun gücü aracılığıyla bu kurguya inandırır ve böylece gerçekliğe şekil vererek onu *yaşanmaya değer* bir sürece dönüştürür. Sanat eseri karşısında insan aslında bir kurgu ile karşı karşıya kaldığını bilmektedir. Üstelik sanat eseri zaten bir kurgu ileri sürdüğünü de inkâr etmez. Ancak güçlü ve etkili bir anlatım tarzı vasıtasıyla kişinin duygularını ve istemesini ele geçirecek onları manipüle eder. Böylece kişi adeta büyüüne kapıldığı bu kurgusal imgeye bile isteye kendisini teslim eder. Baştan çıkarılmayı ve sunulan anlamın akıntısına kapılmayı tüm varlığı ile onaylar. Böylece sanatçı tarafından ileri sürülen anlamın gerçek olup olmaması meselesi artık tümüyle önemini yitirir. Çünkü önemli olan bu yaratılan anlamın insanı etki altına alacak ve böylece yaşamın kendisi ile olumlu bir ilişki tesis edebilecek bir güce sahip olmasıdır. Nietzsche, örneğin *trajik* dönemde Aiskhylos ve Sophokles tarafından yazılan tragedyaalar sayesinde Antik Yunan kültürünün; varoluşun kendi başına sahip olduğu anlamsızlığa direnebildiğini ve kendi anlamlarını ileri sürerek gerçekliği katlanabilir hale getirdiklerini düşünmektedir. Tam da bu yüzden Nietzsche, evrene ilişkin bilgimizi her an arttıran fakat bir bütün olarak ona yönelik nasıl bir tavır alınması gerektiği konusunda sessiz kalan bilimsel yaklaşıma karşıt olarak dünyayı bir

23 Örneğin Schopenhauer'ın kötümser felsefesi tam da bu iddianın mantıksal sonuçlarını çıkarsar gibi görünmektedir. Her insani davranışın yaşamın özsel anlamsızlığı sebebiyle bir hiçliğe indirgenmesi yüzünden Schopenhauer'a göre böylesi bir dünyada akla yatkın olan şey, var olmak değil fakat var olmamaktır. Böylece en büyük suçumuzun doğmuş olmak olduğunu ileri sürece kadar ileri giden Schopenhauer için yaşam, sahip olduğu bu hiçlik yüzünden *istenmeye değer* bir süreç değildir.

24 Friedrich Nietzsche, *Die fröhliche Wissenschaft*, 107. Bölüm.

25 Friedrich Nietzsche, *Die fröhliche Wissenschaft*, 301. Bölüm.

sanat eseri formunda açmılayan estetik yaklaşımı önerir. Neticede ancak sanat, varoluşu *estetize* ederek onu yaşanmaya değer bir süreç haline getirebilir. Felsefenin bilimden çok sanata yakın bir perspektif ile icra edilmesi gerektiğini savunan Nietzsche'nin felsefi projesi de *logosun* egemenliği altında yitip giden estetik yönelimi, yani *miti* yeniden ele geçirmektir.²⁶ Nietzsche'nin öğretilerine bakıldığında bu hedef çok daha açık bir biçimde görülebilir. Onun temel amacı teorik bakış açısına alternatif sunabilecek estetik temelli bir *ideal* yaratarak insan varoluşunu nihilizm batağından kurtarmaktır. Bu bağlamda örneğin Nietzsche'nin felsefi kariyerinin ilk çalışmalarına bakıldığında (özellikle *Tragedya'nın Doğuşu* nda), Antik dönemde Sokrates aracılığıyla yitirilmiş olan *mythosun* Richard Wagner'in müziği ile beraber yeni baştan canlandırabilme düşüncesinin oldukça baskın olduğu görülür. Her ne kadar Wagner'e bağladığı umutlar boşa çıksa da Nietzsche sonraki çalışmalarında alternatif bir var olma tarzını yakalayabilmek için *miti* yeniden ele geçirebilecek bir takım denemeler gerçekleştirir. *Böyle Söyledi Zerdüşt* doğal olarak birçok yorumcu tarafından Nietzsche'nin bu uğurda gerçekleştirdiği en radikal deneme olarak değerlendirilir. Onun *Zerdüşt* aracılığıyla sunduğu "üst insan" ve "ebedi dönüş" öğretileri, insan istemesini *mitik* bir tarzda etkileyecek ve yaşamın kendisi haklılandırabilecek imgeler sunan, estetik temele sahip öğelerdir. Bu bağlamda örneğin "üst insan" imgesi bizzat böylesi kurgusal bir anlamın yaratılmasını üstlenen sanatçı olarak okunabilir²⁷ ve yine "ebedi dönüş" ideali de *doğrudan* ileri sürülen ve *mitik* bir etki yaratma kapasitesi bulunan bir imge olarak yorumlanabilir. Neticede Nietzsche bu öğretileri için mantıksal, nedensel bir takım epistemolojik açıklamalar sunmaz. Bu öğretilerin her biri Zerdüşt tarafından adeta buyururcasına hiçbir neden belirtilmeksizin ileri sürülür. Amaç insanın yaşama ilişkin *duygusunda* ve *isteminde* bir etki ve dönüşüm yaratarak onu güçlendirmek ve varoluşun kendisine bağlamak olduğu için *Zerdüşt'ün* sunuşu argümantatif olmaktan ziyade estetikdir. Böylece Nietzsche'nin felsefi serüveni tümüyle yaşamın bir olumlamasını mümkün kılacak estetik bir konum elde etmek olarak değerlendirilebilir.

Sonuç

Sonuç olarak yaşamla tesis edilecek teorik ve bilimsel bir bağlantı dünyanın yapısı hakkında çok sayıda nesnel veri ve malumat ortaya koyabilse de; bilimsel-teorik bilgi nihai olarak amaç, anlam ve değer söz konusu olduğunda tümüyle sessiz kaldığı için, gerçekliği bir kurgu yoluyla sunabilen ve böylece bir anlam yaratma kapasitesine sahip olabilen sanat, insan yaşamının anlamı sorusunda belirleyici bir rol üstlenebilmektedir. Fakat sanatsal bir yaratım ya da bir *mit* üzerine inşa edilmeyen çağdaş kültür, tam tersine aydınlanma idealini, yani öznenin teorik yönelimini temele alarak şekillendiği için yaşamın anlamı sorusu bu süreçte *ideolojilerin* ve *kapitalizmin* elinde insanlar üzerinde bir tahakküm kurma aracına dönüşmüş haldedir. Tam da bu yüzden örneğin Nietzsche'ye göre birey; kendisine dayatılan bu anlamın pasif bir katılanı olmak yerine, soruyu bizatihi üstlenmeli ve yaşamla sanatsal bir ilişki tesis ederek bu anlamı yaratmalıdır. Çünkü sadece sanat yoluyla dönüştürülen ya da başka deyişle estetik bir nesne haline getirilen yaşam dünyası, insan adına haklı çıkarılıp yaşanmaya değer bir sürece evrilebilir.

26 Allan Megill, *Prophets of Exremity: Nietzsche, Heidegger, Foucault, Derrida*, (Berkeley: University of California Press, 1987), 76

27 Nejat Bozkurt, *Sanat ve Estetik Kuramları*, (Bursa: Sentez Yayıncılık, 2013), 189.

Kaynakça

- Bozkurt, Nejat. *Sanat ve Estetik Kuramları*. Bursa: Sentez Yayıncılık, 2013.
- Camus, Albert. *Sisyphos Söyleni*. Çeviren Tahsin Yücel. İstanbul: Adam Yayınları, 1988.
- Eagleton, Terry. *The Meaning of Life: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2007.
- Heidegger, Martin. *Sein und Zeit*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 2006.
- Hume, David. *A Treatise of Human Nature, Vol.1*. Edited by David Fate Norton & Mary J. Norton. Oxford: Oxford University Press, 2011.
- Megill, Allan. *Prophets of Exremity: Nietzsche, Heidegger, Foucault, Derrida*. Berkeley: University of California Press, 1987.
- Nietzsche, Friedrich. *Also sprach Zarathustra*, Kritische Studienausgabe Band IV. Herausgegeben von Giorgio Colli und Mazzino Montinari, München: Deutscher Taschenbuch Verlag de Gruyter GmbH & Co. KG.1999.
- _____ *Die fröhliche Wissenschaft*, Kritische Studienausgabe Band III. Herausgegeben von Giorgio Colli und Mazzino Montinari, München: Deutscher Taschenbuch Verlag de Gruyter GmbH & Co. KG.1999.
- _____ *Die Geburt der Tragödie*, Kritische Studienausgabe Band I. Herausgegeben von Giorgio Colli und Mazzino Montinari, München: Deutscher Taschenbuch Verlag de Gruyter GmbH & Co. KG.1999.
- _____ *Götzen-Dämmerung*, Kritische Studienausgabe Band VII. Herausgegeben von Giorgio Colli und Mazzino Montinari, München: Deutscher Taschenbuch Verlag de Gruyter GmbH & Co. KG.1999.
- _____ *Über Wahrheit und Lüge im Aussermoralischen Sinne*, Kritische Studienausgabe Band I. Herausgegeben von Giorgio Colli und Mazzino Montinari, München: Deutscher Taschenbuch Verlag de Gruyter GmbH & Co. KG.1999.
- _____ *Vom Nutzen und Nachteil der Historie für das Leben*, Kritische Studienausgabe Band I. Herausgegeben von Giorgio Colli und Mazzino Montinari, München: Deutscher Taschenbuch Verlag de Gruyter GmbH & Co. KG.1999.
- _____ *Zur Genealogie der Moral*, Kritische Studienausgabe Band V. Herausgegeben von Giorgio Colli und Mazzino Montinari, München: Deutscher Taschenbuch Verlag de Gruyter GmbH & Co. KG.1999.
- Plato. "Apology" in *Plato: Complete Works*. Edited by John M. Cooper. Translated by G.M.A. Grube, Indianapolis: Hackett Publishing Company, 1997.
- _____ "Phaedo" in *Plato: Complete Works*. Edited by John M. Cooper. Translated by G.M.A. Grube, Indianapolis: Hackett Publishing Company, 1997.
- Schopenhauer, Arthur. *Die Welt als Wille und Vorstellung I*. Zweiter Teilband. Zürich: Diogenes Taschenbuch, 1977.
- West, David. *An Introduction to Continental Philosophy*. Cambridge: Polity Press, 1996.

